

Vallomás versekről

Baka István vallomása saját szövegezésében és gépiratáról (1992. augusztus 7.)

A *Háborús téli éjszaka* megrendelésre született. Gyerekkori barátom, a zalae-gerszegi Reflex színpad vezetője, Merő Béla kért tőlem egy vers-oratóriumot az 1977-es Ady-évfordulóra.

Úgy vállaltam, hogy nem közvetlenül Ady, hanem egy elképzelt közép-európai költő nevében fog szólni a háborús iszonyatról és a zsákutcás magyar történelemről – tehát a mi nemzedékünk sorsáról is. Többszörös, allegória az allegóriában, áttételekkel kísérleteztem, nem mindig sikeresen. A verset 1977 novemberében mutatták be Merő Béla lelkes amatőrjei – profi színvonalon, nagyon szép, erre az alkalomra komponált kísérőzenével. Nagy részét Szekszárdon írtam, ekkor próbáltam először otthon dolgozni. Keletkezési idő: '77 február-május. Az utolsó előtti vers, a *Passió* két évvel korábban íródott. A teljes versciklus (vagy ez inkább hosszúvers) az *Életünkben* jelent meg, '77 őszén. Különösebb visszhangja nem volt.

Döbling – '82-ben keresett meg Nagy Zoltán, hogy írjak neki monodrámát a Széchenyi-napló alapján. Nem vállaltam, végül Mocsár Gábor írt valamit, ami nem sikerült igazán – Zoli nem is vállalta a bemutatását. Viszont elkezdtem olvasni – előbb a *Naplót*, majd a legfontosabb Széchenyi műveket (*Hitel, Blick, Nagy Magyar Szatúra*), s különösen Széchenyi döblingi feltámadása ragadott meg – az, hogy Széchenyi egy Bécs környéki elmegyógyintézetben megszervezte a magyar ellenállást. Úgy éreztem, ez példaértékű a hetvenes-nyolcvanas évek magyar értelmisége számára – nekünk is csak szellemi ellenállásra volt lehetőségünk ebben az új Bach-korszakban. Ezért is szól az ajánlás Ilia Mihálynak, aki a levelezésével hasonló bár – szerencsére – kevésbé tragikus szerepet vállalt, mint a döblingi fogoly. '83 februárjában mentem el egy hétre Szekszárdra, előtte Csapody Miklós és édesapja Cs. István vendégeként Nagycenkre látogattam – a hársfasor élménye innen származik. A ciklusnak csak a záródarabja maradt Szegedre, elég hamar megcsináltam, a *Tiszatáj* '83 áprilisi száma már közölte a verset. Ez lett a Döbling-kötet záró- és címadó verse. A kötet 85-ben jelent meg, a *Liszt Ferenc éjszakája...* ürügyén Graves-díjat kaptam, s egyáltalán – újra felfedezték, hogy létezem, ami nemcsak a divatok változását bizonyítja, hanem azt is, hogy a Döbling-vers és a kor jobban találkozott, mint a *Háborús téli éjszaka* és az elzsirosodott, még gyanútlan hetvenes évek.

A *Háborús téli éjszaka* vonzásköre: a '77 őszén írott *Tűzbe vetett evangélium* ugyanarra az Ady-geztusra utal, a '76 őszi *Körvadászat* a *Vadászat* előképe, de a *Trauermarsch* is idetartozik – ha előbb születik, ez állt volna a *Passió* helyén. (S persze a '75-ös *Passió*, amit már említettem.) De ez a hosszúvers egyébként is a két első könyvem nem igazán sikeres szintézise. Vö. – *Tavaszdal, Ima, Végvári dal* – *Voltak itt tavaszok*, Változatok egy kurucdalra I-II. – *Dal* (II.), itt még a piros csizma is visszajön..., végül is a *Háborús téli éjszaka* egyfajta hosszú búcsúzás az ifjúkortól, – nem véletlen, hogy a következő évben – 1978-ban – csak egy késő őszi versre futotta (*Dalok harmincévesen*), s elkezdtem prózával kísérletezni.

* Közreadja: Árpás Károly

A *Döbling* vonzasköre: valamennyi addig írott Liszt-vers, a négy évvel későbbi *Halál-boleró* csak részben, viszont egyes részei és a *Háborús téli éjszaka* egyes részei között erős a párhuzam – legjobb példa, hogy a *Vadászat* és a *Döbling* V. része, a „vihár” egyaránt 75 sorból áll. (Ez persze nem volt szándékos, a két vers amúgy eltérő formai elvekre épül – a *Háborús téli éjszakában* monológ vált dalt vagy balladát, a *Döbling* végig monológ – crescendo-decrescendo.)

A *Yorick-versek* 1990-ben a marosvásárhelyi események és a felemás érzéseket keltő itthoni változások környékén keletkeztek (március vége – november közepe). Yorick nem Kormos Szegény Yorickja, hanem a mindenkor bolondként kezelt, s annak igazmondási jogával élő közép-európai értelmiségi mintaképe. A '83-as *Helsingőr* azt hiszem, természetes módon nyitja a ciklust, amely így a kötött formától halad a szabadvers felé, majd vissza egy szabadabban kezelt kötöttségig. Tartalmilag – egy rendszerváltás története – a rendszerváltást követő éveké (I-III. monológ), majd 10, illetve kb. 10-15 év múlva (a többi vers) – kialakul az új udvari nemesség, teljessé válik s kulturális és a nyelvi asszimiláció stb. A negyedik monológ (*Tíz év múlva* – ironikus utalás Dumas-ra) előbb született, mint a harmadik (*Fontibras*), amely tehát foghíjbeépítésnek tekinthető. A *Yorick arsch poeticája* valóban a poétikai háttér megteremtése miatt, meg egy hülye ötletből (ars – arsch) íródott, a *Yorick búcsúja* pedig eleve záróversnek szánatott. ('90 novemberében, a taxis-blokád, egy kiadós családi veszekedés és első lakásbeázásunk után vonultam el egy hétre Szekszárdra – itt csupa cikluszáró verset írtam (*Gyászmenet* – a Liszt-versekhez; *Yorick alkonya* – a Yorick-ciklushoz, *Őszi esőzés* – a Farkasok órájához).

A ciklusok nálam sohasem előzetes terv, hanem egyfajta önszerveződés révén jönnek létre. Az ember általában érzi, mi hiányzik még, azt próbálja megírni, ha sikerül. Az intuíciónak van tehát legnagyobb szerepe, de az a jó, ha a végeredmény mégis egy tudatos terv megvalósításának tetszik. (Ebbe persze belesegít az ember, amikor az anyag 4/5-e már készen van.)